

Використання інформаційно-комунікаційних технологій – основна складова сучасного етапу науково-методичної діяльності Видавничого дому «Академперіодика» НАН України

V Науково-практичну конференцію «Наукова періодика: традиції та інновації» Видавничий дім «Академперіодика» НАН України присвятив своєму 20-річчю: 21 квітня 1995 р. Президія Національної академії наук України ухвалила постанову № 115 «Про створення друкарні наукових журналів при Президії НАН України». Згодом Друкарня була реорганізована у Видавничий дім «Академперіодика» (постанова Президії НАН України від 13.10.2000 р. № 271), стала базовою організацією Науково-видавничої ради Національної академії наук України, розвинула активну науково-методичну діяльність у галузі наукової видавничої справи.

Історія Видавничого дому багата подіями, досягненнями, видавничими проектами, нагородами, вирішеними та невирішеними проблемами, збереженням традицій видавців минулого та поєднанням їх із сучасними технологіями. За роки існування ми підготували більш ніж 4 тис. видань загальним накладом майже 1,5 млн примірників, випускаємо у світ майже півсотні періодичних наукових видань. Ювілейні заходи завжди передбачають певні історичні екскурси. Ми не стали порушувати традиції, але подбали, щоб форма такого екскурсу була максимально доброзичлива до наших гостей. На конференції ми презентували документальний фільм «Там, де мудрість усіх наук» (режисер Ф. Г. Лебедев), у якому на тлі процесу створення наукових журналів та книг були представлені основні напрями діяльності Видавничого дому «Академперіодика»: поліграфічний, видавничий та науково-методичний. Власне, започаткування нашої конференції – логічне продовження науково-методичної діяльності Видавничого дому. Ми сформували трибуну для докладного обговорення всіх аспектів науково-видавничої діяльності, активного обміну досвідом, запровадили проведення майстер-класів з метою практичного опанування працівниками редакцій наукових журналів певних нових технологій у видавничій справі.

Одним з найбільш значущих та актуальних питань у сфері наукової періодики є представлення її в електронному просторі відповідно до сучасних міжнародних стандартів та інформаційно-комунікаційних технологій. Сьогодні науковий журнал, що не має власного веб-ресурсу в мережі Інтернет, практично не існує для світової спільноти. Навіть міжнародний стандартний серіальний номер (*ISSN*) новостворюваному періодичному виданню надають лише за наявності власного сайту. Поступово суттєва частина науково-видавничої діяльності перемістилась у віртуальний простір. Ефективність діяльності наукової організації або конкретного вченого оцінюється за їхньою присутністю в електронному просторі. Склалася ціла міжнародна система

наукометричних баз даних, що індексують наукові журнали та визначають рейтинги окремих учених і видань.

Входження до таких баз має відомі критерії для журналів: наявність обов'язкових англомовних резюме, міжнародного складу редколегії та авторів, унормування питань охорони авторського права, дотримання процедури попереднього рецензування статей, посилення на цей журнал у публікаціях, які вже були реферовані в *Scopus*, періодичність виходу, застосування для статей цифрових ідентифікаторів об'єктів (*The Digital Object Identifier – DOI*), якісна сторінка в Інтернеті.

Групою науково-методичного забезпечення видавничої діяльності Національної академії наук України в межах виконання наукової тематики Видавничого дому був проведений ретельний аналіз представлення в Інтернеті академічної періодики, і результати були невтішними (Діденко Ю. В., 2014). Більшість журналів НАН України не мали сайтів, які би повністю відповідали вимогам світових наукометричних баз. Тобто їхня «видимість» у всесвітній мережі була практично нульовою.

Для вирішення цієї проблеми фахівцями Видавничого дому була розроблена Концепція формування сегмента видавничої продукції Національної академії наук України в електронному середовищі¹.

У межах підготовки Концепції були визначені обов'язкові характеристики та елементи веб-ресурсу періодичного видання Національної академії наук України та створений типовий сайт. На основі цього програмного продукту легко можна створювати персональні веб-ресурси будь-якого журналу. Сьогодні на цій базі вже функціонують персональні сайти загальноакадемічних журналів «Наука та інновації» (<http://scinn.org.ua>) та його англомовної версії Science and Innovation (<http://scinneng.org.ua>), «Вісник Національної академії наук України» (<http://visnyknanu.org.ua>). Підготовлено до відкриття нові сайти журналів: «Доповіді НАН України» (<http://dopovidinanu.org.ua>); «Український фізичний журнал» (<http://ujp.org.ua>); Ukrainian Journal of Physics (<http://ujp-eng.org.ua>).

Особливу увагу при організації власного веб-ресурсу наукового журналу необхідно звернути на забезпечення кожної наукової публікації цифровим ідентифікатором об'єкта (*DOI*) – унікальним гіперпосиланням, яке забезпечує прямий зв'язок з публікацією та її оптимальний пошук в Інтернеті за один крок². Постійне функціонування перехресних посилань призводить до зростання кількості цитувань масиву загалом і кожної публікації зокрема.

---

¹ Детально з Концепцією можна ознайомитись на сайті ВД «Академперіодика» НАН України (<http://akademperiodyka.org.ua>).

² Більш детальну інформацію з цього питання подано в статтях А. І. Радченко, Т. М. Яцків у 10 та 11 випусках збірника «Наука України у світовому інформаційному просторі».

Правильний опис використовуваних джерел у списках літератури є запорукою того, що цитована публікація буде врахована під час оцінювання наукової діяльності її авторів. Тому Видавничий дім у межах конференції організував майстер-клас з оформлення пристатейних списків посилань відповідно до вимог світових наукометричних баз [4].

Досі користування *DOI* в Україні було мало поширеним через те, що для одержання кодів необхідно стати членом організації *PILA*, сплачувати відповідні членські внески та платити за коди у стислі терміни та в іноземній валюті. Необхідність і корисність одержання цифрових ідентифікаторів для якомога більшої кількості наукових журналів НАН України очевидна. Тому Науково-видавнича рада НАН України підтримала спільну ініціативу Видавничого дому «Академперіодика» НАН України і передплатного агентства «Укрінформнаука» щодо укладання угоди з асоціацією *PILA* і входження до *CrossRef*. В 2014 році «Укрінформнаука» стала членом *PILA* і резидентом *CrossRef* і відтепер має усі необхідні повноваження для одержання та надання цифрових ідентифікаторів *DOI*, що дає можливість для організації найбільш ефективної співпраці з академічними науковими журналами. Установа-видавець кожного з видань Національної академії наук України може одержувати *DOI*, уклавши відповідну угоду з агентством «Укрінформнаука».

Видання, які беруть участь у Програмі підтримки наукових журналів НАН України, можуть одержати цифрові ідентифікатори на підставі відповідного рішення редакційної колегії, звернувшись до ВД «Академперіодика» НАН України. Відповідно до рішення Науково-видавничої ради НАН України надання цифрових ідентифікаторів *DOI* здійснюється у межах вищеназваної Програми підтримки.

Виданням, веб-ресурси яких не задовольняють вимогам *CrossRef*, цифрові ідентифікатори не надаються. ВД «Академперіодика» НАН України розробив необхідні уніфіковані технологічні рішення і готовий надати необхідні консультації та допомогу у доопрацюванні чи створенні необхідного веб-ресурсу.

Видавець електронної версії журналу має також подбати, щоб повна та коротка назви періодичного видання всіма мовами, що використовує журнал, відповідали назвам, зареєстрованим у базі *ISSN* та в Міжнародному каталозі періодичних видань *Ulrich's*, щоб автори знали, як правильно треба посилатися на статті цього журналу, для чого обов'язково в колонтитулі розміщують відповідний опис джерела. Інакше посилання на статтю не буде враховано при визначенні індексу цитування. Власне, використання цифрових *DOI* дозволяє найповнішим чином опрацювати інформацію.

Головним «маркером» все ж таки є ім'я автора. Використання різних мов та правил транскрибування іноді призводить до ситуації, коли одна людина в Інтернеті функціонує під двома-чотирма іменами, що теж унеможливорює

визначення реального індексу цитування. Світова наукова спільнота нещодавно ввела в обіг систему постійних цифрових ідентифікаторів учених – *ORCID*. Цей реєстр унікальних ідентифікаторів учених до помагає відділити праці учених з однаковими або схожими іменами, розпізнати конкретного вченого та забезпечити перехресні зв'язки між всіма об'єктами його професійної діяльності. Для видавців *ORCID* також відкриває унікальні можливості в роботі з авторами.

Таким чином, сьогодні у світовому науковому середовищі сформувалась міжнародна система «маркерів», яка забезпечує реальну «видимість» журналу в Інтернеті й, відповідно, опублікованих у ньому статей та їх авторів. Сучасна організація електронної складової видання наукової періодики для виконання своїх функцій у повному обсязі можлива лише шляхом упровадження системи «маркерів».

Список використаних джерел

1. *Діденко Ю. В.* Академічна наукова періодика в системі сучасної комунікації / Ю. В. Діденко // *Наука Україна в світовому просторі / НАН України.* – Вип. 10. – Київ : Академперіодика, 2014. – С. 11–18.

2. *Радченко А. І.* Упровадження системи цифрових ідентифікаторів DOI: поступ і досвід / А. І. Радченко, Т. М. Яцків // *Наука України у світовому інформаційному просторі / НАН України.* – Вип. 10. – Київ : Академперіодика, 2014. – С. 41–46.

3. *Радченко А. І.* Система цифрових ідентифікаторів DOI для журналів НАН України / А. І. Радченко, Т. М. Яцків // *Наука України у світовому інформаційному просторі / НАН України.* – Вип. 11. – Київ : Академперіодика, 2015. – С. 18–23.

4. *Тихонкова І. О.* Список літератури наукової статті – важливий індикатор якості статті / І. О. Тихонкова // *Наука України у світовому інформаційному просторі / НАН України.* – Вип. 11. – Київ : Академперіодика, 2015. – С. 100–106 (*Вакаренко О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій – основна складова сучасного етапу науково-методичної діяльності Видавничого дому «Академперіодика» НАН України // Наука України у світовому інформаційному просторі (<http://g.ua/DUqE>). – Випуск 11).*